

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

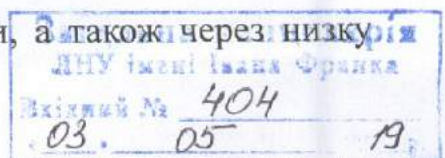
Кузик Оксани Андріївни

«Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США та Великої Британії)»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертаційна праця О. А. Кузик присвячена розгляду феномена мовленнєвої агресії в політичному дискурсі електронних видань США та Великої Британії із новітніх позицій когнітивної та комунікативної парадигм.

Дослідження засобів реалізації деструктивних комунікативних намірів у різних типах спілкування (міжособистісного, групового, масового) залишається надзвичайно актуальним для сучасної лінгвістики. Мовленнєва (вербальна, мовна, комунікативна, словесна) агресія розглядається як конфліктогенна мовленнєва поведінка (Т. О. Воронцова, І. О. Соболева, І. Є. Фролова), яка негативно впливає на комунікативну взаємодію людей, оскільки спрямована на заподіяння шкоди, мінімізацію й навіть деструкцію мовної особистості адресата, на його підкорення, маніпулювання ним (І. Ф. Бублик, О. П. Гуз, Б. Я. Шарифуллін, О. В. Щербініна).

Антропоцентрична спрямованість сучасних лінгвістичних розвідок на виявлення взаємозв'язку між мовою та мисленням обґрунтовує необхідність розгляду явища мовленнєвої агресії у когнітивно-комунікативній площині. Відповідно, дослідження когнітивних механізмів мовленнєвої агресії, що зумовлюють форми і засоби її вербальної актуалізації, не може бути повним без врахування особливостей впливу сфери комунікації на природу агресивних мовленнєвих дій. Політичний електронний дискурс як закономірний результат еволюції політичного та електронного дискурсу ЗМІ (Н. Феркло, Г. В. Завражина), що реалізується у медійних текстах різних жанрів, присвячених політичній тематиці, в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій стає сьогодні потужним засобом формування суспільно-політичної думки. В умовах інформаційної та психологічної війни, а також через низку

інших тенденцій сучасного світового розвитку, на які слушно звертає увагу дисертантка (ст. 18, 26), передусім глобалізації, соціальної нестабільності, боротьби за сфери впливу, спостерігається активізація виявів агресивності в сучасному інформаційному просторі. Тож **своєчасність** та нагальність дослідження мовленнєвої агресії в політичних електронних виданнях США та Великої (які є найбільш поширеними і читаються у всьому світі) підсилюється практичними потребами її ідентифікації і мінімізації.

Дисертація О.А. Кузик є своєчасним відгуком на потреби сучасного мовознавства. Багатоаспектне розуміння поняття мовленнєвої агресії, а також відсутність комплексного дослідження цього феномену в англomовному політичному електронному дискурсі у площині сучасної антропоцентрично спрямованої когнітивно-комунікативної парадигми зумовлюють **актуальність** цієї праці. Зосереджуючи свою увагу на мовленнєвій агресії як на «феномені, що полягає в нерозривному поєднанні мисленнєвих і комунікативних аспектів спілкування і реалізується через сукупність вербально виражених, певним чином організованих актів конфліктної мовленнєвої взаємодії шляхом інвективних ментальних схем і стереотипів» (ст. 23), рецензована праця до певної міри спрямована на заповнення епістемічної лакуни. Будучи виконаною в руслі пріоритетної сьогодні когнітивно-комунікативної проблематики, вона вирізняється своєю ґрунтовністю та комплексністю.

Об'єктом дослідження в опонованій дисертації є мовленнєва агресія в політичних текстах англomовних електронних видань США та Великої Британії (ст. 21). **Предмет** дослідження – когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичних текстах англomовних електронних видань США та Великої Британії (ст. 21).

Матеріалом дисертаційного дослідження О.А. Кузик стали 2500 дискурсних контексти мовленнєвої агресії, відібрані на основі аналізу аналітичних статей, оглядів та коментарів британських та американських електронних видань впродовж 2006-2017 рр., що забезпечило об'єктивну платформу для науково валідних висновків.

Структура праці є логічною та відображає послідовне вирішення поставлених завдань. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць, вступу, чотирьох розділів, списку використаних джерел (308 позицій, з яких 33 – іноземними мовами) і додатків. Загальний обсяг основного тексту праці – 200 ст.

Перший розділ дисертації присвячений критичному узагальненню досвіду аналізу психологічного, психолінгвістичного та лінгвістичного аспекту поняття агресії вітчизняними та зарубіжними вченими. О.А. Кузик помітила не лише досягнення, а й певні прогалини у розгляді мовленнєвої агресії, що дозволило їй віднайти власну дослідницьку нішу. Мовленнєва агресія узагальнюється авторкою як «сукупність деструктивних мовленнєвих дій, комунікативно-прагматичною метою яких є підпорядкування аксіологічних настанов адресата інтересам відправника повідомлення та експлікація конфлікту» (ст. 55). Дисертантка зосереджується на встановленні стратегічної природи мовленнєвої агресії, розгляді механізмів розгортання агресивних моделей поведінки. Центральне місце серед різноманітних засобів реалізації агресивних стратегій і тактик приписується інвективі (ст. 49).

У другому розділі дисертації розкрито методологію дослідження та обґрунтовано застосування методів лінгвістичного аналізу у межах комплексного когнітивно-комунікативного підходу. Вдало показано як залучення методів когнітивної лінгвістики (фреймового моделювання) дозволяє реконструювати когнітивні структури агресивних мовленнєвих дій (ст. 57-58). Застосовуючи комунікативний підхід, авторка розглянула мовленнєву агресію як стратегічне явище та виявила особливості її реалізації у політичному електронному дискурсі США та Великої Британії. Дисертантка висуває твердження, що інвектива у широкому тлумаченні є типовою, стереотипізованою комунікативною ситуацією, що може бути інтерпретована як мовленнєвий жанр та інвективний фрейм/сценарій (ст. 76). Дослідниця виокремлює одиниці вибірки та логічно і послідовно розкриває етапи комплексної методики вивчення мовленнєвої агресії в різножанрових

політичних текстах англомовних електронних видань (п. 2.2.2). Кожен із запропонованих етапів достатньо детально описаний (проте, на жаль, мало проілюстрований), що надає переконливості дослідженню.

У третьому розділі у фокусі уваги фундаментальна концептуальна опозиція політичного електронного дискурсу *СВІЙ* :: *ЧУЖИЙ*, яка співвідноситься з базовими ідеологемами людства. Авторка доводить, що для сучасного політичного дискурсу характерним є формування таких ментальних структур як *ЗОВНІШНІЙ/ ВНУТРІШНІЙ ВОРОГ* (ст. 78). Ретельно проаналізовано інвективні сценарії розгортання ідеологем *ТОТАЛІТАРИЗМ* та *ТЕРОРИЗМ*, які конкретизують семантику лексичних одиниць, які визначають змістове наповнення фрейму *ЗОВНІШНІЙ ВОРОГ*. Цінним є розгляд основних векторів розгортання інвективного субфрейму *ВНУТРІШНІ СУПЕРЕЧНОСТІ* в англомовному політичному дискурсі за ознаками політичної/ соціальної/ майнової, релігійної приналежності інвектума, віковим чинником, сексуальною орієнтацією, а також за ознакою расової етнічної ідентифікації індивідів як представників групи «чужі»/ «вони». Отримані результати фреймового моделювання вдало узагальнено і унаочнено у вигляді діаграм. У праці наголошується на ролі інвектора мовленнєвої агресії, яку в політичних текстах електронного дискурсу розподіляють між собою автор і зовнішні адресанти (у позиції протагоніста або антагоніста).

Четвертий розділ праці присвячено розгляду комунікативного простору реалізації мовленнєвої агресії в політичних текстах електронних видань США та Великої Британії. Здійснений зіставний аналіз показує відмінності реалізації мовленнєвої агресії у текстах електронних видань Великої Британії та США, зокрема формується висновок про більшу експресивність та інтенсивність політичного дискурсу США. Цікавою частиною праці є розгляд лексичних засобів реалізації агресивних стратегій і тактик, передусім концептуальної метафори. Відповідно до кількісних підрахунків встановлено, що найбільш продуктивною стратегією, в яких реалізуються агресивні комунікативно-прагматичні інтенції адресанта в політичному електронному дискурсі, є

стратегія дискредитації та маніпулювання, дещо нижчий потенціал реалізує стратегія дифамації та дискримінації. Авторка робить спробу систематизувати агресивні стратегії та тактики, вказати на співвідношення між ними (Додаток К). Науково цінним доробком дисертантки є розроблена шкала визначення ступеня агресивності висловлення, яка базується на розглянутих у праці особливостях видів та прийомів реалізації мовленнєвої агресії, а саме: наявність інших комунікативних потоків, форма мовленнєвої агресії, інтенсивність, наявність негативної оцінності в семантиці лексичних одиниць, експресивність та стилістична приналежність (ст. 171). Логічно обґрунтовується, що розгортання агресивних стратегій і тактик відбувається за рахунок використання різних елементів структури текстів, зокрема заголовків, у яких простежується реалізація таких прийомів агресивної мовленнєвої стратегії як цитація, інтертекстуальні включення, тощо. Детально описано використання «об'ємних» мовленнєвих ходів і прийомів (нагнітання негативних фактів, цитати і коментарі до них, залучення «експерта», тощо).

Завдяки застосованому у праці інтегральному підходу, достатньому обсягу фактичного матеріалу дослідження та його лінгвістично грамотній інтерпретації, дисертантці вдається зробити оригінальні, нові узагальнені наукові висновки щодо когнітивних та комунікативних особливостей мовленнєвої агресії в політичному електронному дискурсі США та Великої Британії. **Новизна** праці не викликає сумнівів. До безумовних здобутків дисертантки належить визначення когнітивних механізмів наукового пізнання мовленнєвої агресії в політичних текстах електронних видань США та Великої Британії. *Вперше* запропоновано критерії ранжування та шкалу агресивності. *Вперше* систематизовано та проведено зіставний аналіз прийомів та тактик реалізації агресивних стратегій в політичному дискурсі британських та американських електронних видань.

Загальні висновки та положення праці підтверджуються високим теоретико-методологічним рівнем виконаного дослідження, вмідим використанням сучасних методів аналізу, достатнім обсягом вибірки та

критичним оглядом теоретичних джерел. У дисертації О.А. Кузик здійснено всебічний розгляд предмета дослідження, праця має чітку і логічну структуру, результати дослідження переконливо проілюстровані прикладами. Додатки містять багато діаграм і таблиць, які унаочнюють і графічно візуалізують дослідження.

З усього цього випливає теоретичне й практичне значення дисертації. Її **практична цінність** зумовлюється можливістю використання отриманих результатів у процесі укладання підручників та викладання курсів теорії комунікації, теорії дискурсу, когнітивної та соціолінгвістики, лінгвокультурології, лексикології, риторики. **Теоретична значущість роботи** криється у тому, що результати дослідження є внеском у згадані вище галузі лінгвістики, передусім вони поглиблюють знання про інвективу, як типову ситуацію спілкування та структуру свідомості (ст. 23), про механізми стратегічного розгортання мовленнєвої агресії у політичному електронному дискурсі (ст. 56).

Разом з тим, дослідження О.А. Кузик сприяє подальшим науковим розвідкам та розширює методологічну базу зазначених дисциплін. Дисертація не тільки заповнює епістемічні прогалини у вивченні явища мовленнєвої агресії, але й накреслює вельми **перспективні напрями подальших наукових ініціатив**, які дисертантка справедливо вбачає у вивченні форм реалізації МоА в інших жанрах англomовного політичного дискурсу, а також порівняльному і зіставному крос-культурному аналізі реалізації агресивної мовленнєвої поведінки.

Усе зазначене вище дозволяє кваліфікувати кандидатську дисертацію О.А. Кузик як серйозну наукову працю, яка відповідає сучасному рівню наукових знань та викликам когнітивно-комунікативних досліджень. Підкреслюючи беззаперечну актуальність теми, новизну та обґрунтованість висновків, належний науковий рівень виконання, варто все ж таки вказати на деякі дискусійні моменти, які потребують додаткового роз'яснення.

- 1) У дисертації не достатньо чітко окреслено окремі ключові поняття. Доречно детальніше пояснити, як авторка розмежовує поняття *політичний дискурс електронних видань* з іншими поняттями, які інколи синонімічно використовуються у праці, передусім *політичні тексти електронних видань* (зокрема у завданнях ст. 20, об'єкті та предметі дисертації ст. 21), *політичний дискурс* (зокрема у назві праці, ст. 75), *електронний дискурс ЗМІ* (ст. 38, 39), *тексти електронного дискурсу* (ст. 74), *дискурсний простір ЗМІ* (ст. 123). Чи є політичний дискурс електронних видань різновидом політичного дискурсу чи дискурсу ЗМІ? Як узгоджуються твердження авторки щодо інституційного характеру політичного дискурсу електронних видань: на ст. 116 та 196 читаємо, що у досліджуваному дискурсі переважають неінституційні соціальні актори, а на ст. 172 зазначено, що предметом дослідження є інституційний дискурс.
- 2) У праці слушно наголошено на важливій ролі метафори у створенні пейоративного ефекту та виділено типові метафоричні моделі (пункт 4.1.1, Додаток Ж). З огляду на те, що з когнітивного ракурсу метафора розглядається як спосіб пізнання та інтерпретації навколишнього світу певною лінгвокультурною спільнотою (Дж. Лакофф, М. Джонсон, З. Ковечеш, Н. Квін, Р. Гіббс), з метою поглиблення крос-культурного аналізу цікаво було б встановити відмінності метафоризації в британському й американському політичному дискурсах.
- 3) Не достатньо вичерпним видається роз'яснення дисертанткою співвідношення агресивних стратегій і тактик (Додаток К). Комунікативна стратегія передбачає планування процесу мовленнєвої комунікації (В. Шмідт та Х. Харніш, 1971; Т.А. ван Дейк, 1989; О. С. Иссерс, 2008), залежно від конкретних умов спілкування, а також реалізацію цього плану за допомогою узгодженого послідовного застосування певних ходів на шляху до досягнення глобальної комунікативної мети. Чи спостерігається певна динаміка та узгодженість

послідовного використання виявлених агресивних стратегій та тактик у політичному електронному дискурсі США і Великої Британії?

- 4) Доречно детальніше роз'яснити, що авторка розуміє під твердженням «найефективніші» тактики (ст. 192) агресії та яким чином було перевірено (або можна перевірити) ефективність стратегій / тактик.
- 5) З огляду на те, що вибірка матеріалу дослідження охоплює різножанрові тексти (аналітичні статті, огляди та коментарі) британського та американського політичного електронного дискурсу за досить значний період часу (2006-2017 рр.), доречно уточнити, чи здійснений аналіз засвідчив відмінності у градації агресії у текстах різних жанрів? Разом з тим, роз'яснень потребує твердження авторки про те, що найбільшим рівнем агресії в англійськомовних ЗМІ характеризуються 2008, 2010, 2014 рр. (Висновки, ст. 200), під «найбільшим рівнем агресії» розуміють найвищий рівень агресії за шкалою градації мовленнєвої агресії, чи загалом найбільшу частотність різнорівневих агресивних висловлень?
- 6) У тексті дисертації трапляються деякі стилістичні, пунктуаційні та технічні огріхи (наприклад, надмірне використання словоформ *даний* на ст. 3, 31, 65, 71, 154, 159, 178; а також див. ст. 18, 19, 23, 25, 29, 34, 36, 59, 115, 142, 183, 193). На погляд опонента, праця перенасичена англіцизмами, які мають усталені українські відповідники, зокрема *контроверза, девіація, акцентування, аксіологізуються, аппозитивний, інгерентна негативна оцінка, дифамація, інференції, інкорпорування*.

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від праці і не стосуються ані висновків, ані концептуальних положень праці, яка за своєю проблематикою, змістом і структурою відповідає усталеним стандартам написання кандидатських дисертацій. Достовірність результатів дослідження забезпечується опрацюванням достатньої кількості спеціальної літератури та репрезентативною вибіркою, застосуванням вдало дібраної методики аналізу емпіричного матеріалу.

Загалом, дисертація О.А. Кузик є самостійною, обґрунтованою та концептуально завершеною науковою працею. З одного боку, авторка теоретично осмислює те, що напрацьовано вітчизняним і зарубіжними мовознавцями, а з іншого пропонує власне бачення актуальної лінгвістичної проблеми, представляючи об'єкт дослідження в абсолютно інноваційному висвітленні. Ця дисертація є зрілою кваліфікаційною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують важливу проблему, що сприяє усвідомленню актуальних проблем германського мовознавства.

Оформлення дисертації відповідає чинним вимогам. Автореферат адекватно відбиває зміст і структуру дисертації, а публікації повністю висвітлюють її зміст.

Загалом, дисертаційне дослідження на тему «Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США та Великої Британії)» повністю відповідає вимогам пп.9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 року, зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 18.08.2015 року та №1159 від 30.12.2015 року, а його авторка – Кузик Оксана Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету
«Львівська політехніка»

М.П. Ділай

Вчений секретар

Національного університету
«Львівська політехніка»

Р.Б. Брилинський

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)